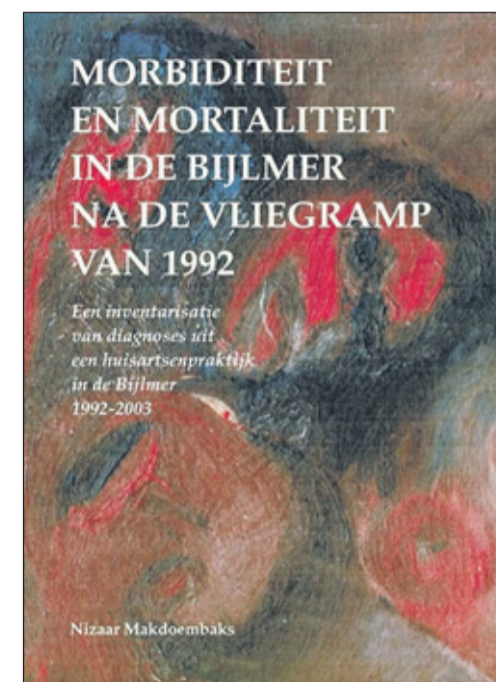


Dertig jaar na de Bijlmer-vliegramp



De omslag van het boek van Makdoembaks.

Boek Nizaar Makdoembaks: *Morbiditeit en mortaliteit in de Bijlmer na de vliegramp van 1992*

Afgelopen dinsdag, 4 oktober 2022, was het dertig jaar geleden dat een Boeing 747, vrachtvliegtuig LY-1862, van El Al zich in twee woongebouwen in de Amsterdamse Bijlmermeer boorde. Het toestel was zoals zoveel voorgaande vluchten onderweg van New York naar Tel Aviv, met een tussenlanding op Schiphol. Tijdens de vlucht waren wat defecten waargenomen die in Amsterdam werden verholpen. Het toestel vertrok met een vertraging van 52 minuten om 18.22 uur en nog geen vijf minuten later riep de bemanning al dat er problemen waren.



Nizaar Makdoembaks

DOOR YVONNE B. OLF

Boven het Gooimeer verliest het vliegtuig twee motoren van de rechtervleugel. De gezagvoerder meldt dat het vliegtuig naar Schiphol terug zou keren om een noodlanding te maken. Hij wil op de Buitenveldertbaan een noodlanding maken, ondanks dat de wind daar ongunstiger is en door de verkeersleiding de Kaagbaan wordt aangedragen. Bij het inzetten van de landing boven Amsterdam gaat het mis, en dan gaat het heel snel. De gezagvoerder meldt dat hij besturingsproblemen heeft. Doordat het toestel daalt en snelheid

mindert om te landen verliest de beschadigde vleugel draagvermogen om het toestel in de lucht te houden. Het toestel boorde zich vrijwel verticaal in de galerij tussen de flats Groeneveen en Klein-Kruitberg. De flats vlogen direct in brand en storten gedeeltelijk in, waarbij ongeveer honderd appartementen werden vernield. In de getroffen flats zaten meerdere mensen vast. Het was precies 18.35 uur, dertien minuten na het opstijgen.

43 Mensen verloren hun leven, van wie 39 op de grond. Slachtoffers uit Ghana en Libanon, relatief veel mensen uit de

Nederlandse Antillen (13), uit de Dominicaanse Republiek, Suriname, Roemenië en India. Achttien kinderen en vijftientwintig volwassenen en op dat moment zestien gewonden. Veel mensen stelden terecht vragen bij dat aantal. Men ging er ook vanuit dat veel ongedocumenteerden die in de flats zaten slachtoffer waren geworden. Het exacte aantal is dus nooit achterhaald, ondanks dat het in het rapport van de parlementaire enquête werd tegengesproken.

Ten tijde van de vliegramp was ik raadslid voor de Groenen in de stadsdeelraad van Amster-

dam-Zuidoost en ik heb de ramp ook van nabij meegemaakt. Door het stellen van honderden vragen aan het stadsdeelbestuur heb ik geprobeerd de aandacht voor de slachtoffers en nabestaanden en vooral de waarheid vast te blijven houden. Dit heeft geresulteerd in het samenstellen van een zwartboek (Zwartboek Bijlmer-vliegramp) dat te vinden is in het Instituut voor Sociale Geschiedenis en de Koninklijke Bibliotheek.

De rol van de Nederlandse pers is vanaf aanvang zeer cruciaal geweest. Deze ingrijpende gebeurtenis die veel mensen nog dagelijks met zich mee torsen, zowel psychisch als fysiek, is dertig jaar na dato nog steeds een open wond. De afgelopen jaren zijn veel mensen ziek geworden, velen hebben het leven verloren, velen kampen met ernstige gezondheids- en psychische problemen.

Het nieuwste boek van ex-huisarts en historicus Nizaar Makdoembaks (we hebben jaren tegenover elkaar in de raad gezeten) 'Morbiditeit en mortaliteit in de Bijlmer na de vliegramp van 1992' is een bijzonder belangrijk en historisch werk. Makdoembaks was ten tijde van de vliegramp huisarts in het gebied waar het vliegtuig was neergestort. Makdoembaks: „Ongeveer zestig procent van de patiënten heb ik elf jaar lang kunnen volgen.”

Makdoembaks: „Er zijn onderzoeken gedaan, van klein tot groot. Van een gecoördineerde en integrale aanpak was echter geen sprake. Wat bijvoorbeeld grotendeels veronachtzaamd bleef, waren de medische gevolgen voor bewoners van de getroffen wijk.”



Het El Al-toestel boorde zich vrijwel verticaal in de galerij tussen de flats Groeneveen en Klein-Kruitberg.

Hoewel dat gerichte onderzoek in de jaren na de vliegramp uitbleef, is retrospectief onderzoek nog steeds haalbaar: via de dossiers van huisartsen en ziekenhuizen. Nu bij de dertigjarige herdenking van de ramp, wil Makdoembaks met zijn boek hiervoor een aanzet en voorbeeld geven door - uiteraard geanonimiseerd - patiëntengegevens uit zijn voormalige huisartspraktijk openbaar te maken.

Niet omdat hij pretendeert hiermee een sluitend antwoord te geven op de vele sluimerende ervaringen in de Bijlmer, maar als een staalkaart van gegevens die 'gewoon' beschikbaar zijn. Met als doel hedendaagse onderzoekers te enthousiasmeren, te prikkelen en uit te dagen. Een onderzoek naar de gevolgen van de Bijlmervliegramp is niet alleen haalbaar, maar nog steeds uiterst relevant, vindt Makdoembaks. Voor de slachtoffers en Bijlmerbewoners is de pijn van het gebeurde nog jaarlijks voelbaar tijdens de 4 oktoberherdenking bij het Groeiend Monument. Zo bevond zich bij de herdenking van 2021 onder de aanwezigen een moeder van Ghanese afkomst die vanuit Londen naar de Bijlmer was gekomen voor de herdenking. Drie van haar kinderen overleefde de ramp niet. Huilend zocht zij steun in de armen van een vriendin. Makdoembaks: „Haar leed en dat van de nabestaanden van minstens veertig

andere doden van deze ramp wordt op 4 oktober nadrukkelijk en emotioneler ervaren. Te meer omdat tot op de dag van vandaag niet is opgehelderd wat de medische gevolgen zijn van die ramp voor de Bijlmerbevolking.”

Na de ramp ontstonden bij vele Bijlmerbewoners andere vormen van lijden. In de loop van enkele weken tot jaren ontstonden er ziektebeelden die mogelijk in verband gebracht kunnen worden met de geheime lading van het Israëlische vrachtvliegtuig, aldus Makdoembaks. „De stroom medische klachten die op gang kwam na de tragedie deed alle alarmbellen bij mij afgaan. Al snel besloot ik een dossier aan te leggen van patiënten die ik nauwgezet ging volgen op symptomen die mogelijk door de ramp veroorzaakt waren. En ik was niet de enige die verbanden zag tussen de ramp en het medisch welzijn van slachtoffers en betrokkenen.”

Makdoembaks: „Diagnoses die ik voor de ramp nooit was tegengekomen, extreem zeldzame ziekten, een in het oog springende toename van ziekten die heel goed aan toxische stoffen gerelateerd zouden kunnen worden (een frappante toename van het aantal auto-immuunziekten bijvoorbeeld, of van het aantal miskramen) - hoe scherper ik mijn patiënten in de gaten hield, hoe meer ik van een

mogelijk specifiek aan de ramp gerelateerd spectrum van ziektebeelden zag ontstaan. Tussen 1993 en medio 1999 registreerde ik in mijn praktijk meer dan 120 patiënten met onverklaarbare lichamelijke klachten en ziekten. Het meest in het oog sprongen diagnoses als het syndroom van Pearson, een ziekte die zo zeldzaam is dat deze tot 1998 wereldwijd maar bij zestig mensen voorkwam; vanaf 1997 dus ineens ook bij één patiënt in de Bijlmer. Een ander voorbeeld, in 2001 kreeg ik te maken met een geval van metatropische dysplasie. Van deze genetische aandoening waren wereldwijd in die periode niet meer dan vijftig gevallen beschreven. De groep patiënten waar deze zeldzame casussen deel van uitmaakten, bestond uit omwonenden van de rampplek, mensen die de rampplek vaak bezochten of directe slachtoffers van de vliegramp.”

„Onder hen waren er ongeveer vijftig met een auto-immuunziekte, hadden er ongeveer vijftig problemen met zwangerschap en bevalling en hadden enkele jongvolwassen patiënten kanker in darmen, bot, eierstokken of tong. Enkele jaren na de vliegramp is een Bijlmerramp-hulpverleners op jonge leeftijd overleden aan de gevolgen van darmkanker. In 1999 lag een vrouw van rond de 45 op sterven bij wie zich in 1998 de eerste verschijnselen

van ovariumkanker in beide eierstokken hadden geopenbaard. Enkele voorbeelden van auto-immuunziekten: in 1993 overleed een vrouw van in de 30 acuut, nadat zij eerst een onbehandelbaar soort eczeem had gekregen. In 1996 openbaarde zich een systemische lupus erythematoses bij een vrouw van bijna 30 jaar. In 1997 stierf een jongeman van nog geen 20 jaar oud aan de gevolgen van een soort systemische lupus erythematoses. Ook was er in de jaren na de vliegramp sprake van een toename van het aantal patiënten met reuma, vitiligo, hypo/hyperthyreoïdie, antistof tegen erythrocyten, kaalheid bij jonge vrouwen, en vasculitis.

Tussen 1993 en 1997 is het aantal miskramen, vroeggeboorten, geboorten met een laag geboortegewicht, vrouwen met intra-uteriene vruchtdood, doodgeboorten op basis van chromosoomafwijkingen, aangeboren afwijkingen, mola hydatidosa en wiegendood dat ik tegenkwam in mijn praktijk met ongeveer een factor drie toegenomen.”

Op 5 oktober werd de drama-serie Rampvlucht op NPO 1 uitgezonden. Een vijfdelige serie waarvan Fleur Winters, ceo van productiehuis Big Blue, begin 2022 beloofde dat het een spannende en relevante thriller betreft die de kijker vanaf het begin tot het einde op het puntje van zijn stoel laat zitten. Mak-

doembaks: „Dat men in de maatschappij de tijd rijp acht om de Bijlmerramp 'relevant' te fictionaliseren brengt een gevaar met zich mee: we moeten oppassen dat we de ramp niet als afgesloten hoofdstuk gaan beschouwen. De tijd is nu rijp voor het openbaren van gegevens uit het Bijlmervliegramp-dossier uit mijn toenmalige huisartspraktijk, opdat de waarheid hopelijk alsnog boven tafel kan komen in de komende jaren.”

De bekende rapper, dichter en creatief directeur van Omroep Zwart van Ghanese afkomst Akwasi heeft een korte documentaire gemaakt: 'Een gat in mijn hart'. Akwasi was vier jaar toen het vliegtuig neerstortte op het gebouw naast waar hij met zijn ouders woonde. Zijn korte documentaire richt zich op de kinderen van toen. Richtsnoer van Akwasi's onderzoek is het boekje Een gat in mijn hart, waarin kindertekeningen over de ramp zijn verzameld.

Eind van het jaar gaat er ook een Israëlische documentaire van de internationaal bekende documentairemaker Noam Pinchas in Amsterdam in première: 'Murky skies'. Deze documentaire is geen fictie en geen thriller, maar een uiterst gedetailleerd verhaal over een minireportage, dat plaatsvond in het hartje van West-Europa. Het gaat over grote financiële en politieke entiteiten die meer aan



Huisarts in gesprek met een Bijlmerrampslachtoffer, 1993.



Ernstig zieke patiënten van Makdoembaks.



winst denken dan het welzijn van bewoners. Pinchas heeft daarvoor tientallen mensen geïnterviewd in New York, Seattle (Boeing-fabrieken), Amsterdam en Tel Aviv. Zowel Makdoembaks als ikzelf zijn uitgebreid geïnterviewd in Amsterdam voor deze documentaire. Net zoals wij werden opgeroepen voor de parlementaire enquêtecommissie Bijlmervliegramp te verschijnen.

We leven nu in 2022, dertig jaar na de ramp, en nog steeds zitten mensen met vragen, nog steeds vragen mensen zich af, wat er nu echt allemaal in dat vliegtuig gezeten heeft. Dat zijn vragen die nooit beantwoord zijn, en of de waarheid boven tafel komt blijft gissen. Misschien dat de Israëlische documentaire ons meer duidelijkheid zal geven.



Artikel in het Parool over het onderzoek naar de vracht van het vliegtuig, 6 oktober 1997.



Brief van politiecommissaris J. Dietz aan Nizaar Makdoembaks, 12 oktober 1992.